Samling af Afgørelser

FORSLAG TIL AFGØRELSE FRA GENERALADVOKAT
G. PITRUZZELLA
fremsat den 28. februar 2019[1]

Sag C-254/18

Syndicat des cadres de la sécurité intérieure
mod
Premier ministre,
Ministre de l'Intérieur,
Ministre de l'Action et des Comptes publics

(anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Frankrig))

»Præjudiciel forelæggelse – socialpolitik – tilrettelæggelse af arbejdstiden – direktiv 2003/88/EF – artikel 6, litra b), og artikel 16 – maksimal ugentlig arbejdstid – undtagelse – artikel 17, stk. 2 og 3, og artikel 19, stk. 1 – polititjenestemænd – referenceperiode – løbende eller fast referenceperiode – beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed«

1. Skal den »referenceperiode«, som medlemsstaterne i henhold til direktiv 2003/88/EF[2] kan fastsætte med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, forstås som en »løbende« periode, dvs. en periode, der ruller over tid, eller kan den også være »fast«, således at den pågældende periode kan begynde og slutte på en fast dato?

2. Dette er i det væsentlige det spørgsmål, som Domstolen skal tage stilling til i denne sag, som vedrører en anmodning om præjudiciel afgørelse indgivet af Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Frankrig) om fortolkningen af flere bestemmelser i direktiv 2003/88.

3. Dette spørgsmål er blevet rejst under en sag anlagt af Syndicat des cadres de la sécurité intérieure (herefter »SCSI«), en fagforening for højerestående polititjenestemænd, som ved Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) har nedlagt påstand om annullation af et dekret om ændring af undtagelserne fra minimumsgarantierne for arbejdstid og hviletid for de ansatte ved det nationale politi i Frankrig. SCSI har gjort gældende, at dette dekret er i strid med bestemmelserne i direktiv 2003/88, for så vidt som der i dekretet fastsættes en »fast« referenceperiode for beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid.

4. Valget af en referenceperiode på et »løbende« eller »fast« grundlag har rent faktisk en klar indflydelse på reglerne for fastlæggelse af den maksimale ugentlige arbejdstid således som fastsat i direktiv 2003/88. Når der anvendes en »løbende« referenceperiode, sikres det således, at den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid til enhver tid overholdes, mens anvendelsen af en »fast« referenceperiode afgrænser den periode, der skal tages i betragtning ved beregningen af de timer, som arbejdstageren rent faktisk har arbejdet.

1 – Originalsprog: fransk.

2 – Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4.11.2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden (EUT 2003, L 299, s. 9)

5. I den foreliggende sag anmodes Domstolen således om at præcisere rækkevidden af begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, således som fastsat i direktiv 2003/88 i lyset af det væsentlige mål med dette, nemlig beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed.

I. Retsforskrifter

A. EU-retten

6. Artikel 6 i direktiv 2003/88 med overskriften »Maksimal ugentlig arbejdstid« bestemmer:

»Medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger for, at det, henset til kravene om at beskytte arbejdstagernes sikkerhed og sundhed, sikres:

[…]

b) at den gennemsnitlige arbejdstid i løbet af en syvdagesperiode ikke overstiger 48 timer, inklusive overarbejde.«

7. Artikel 16 i direktiv 2003/88 vedrørende referenceperioder er affattet således:

»Medlemsstaterne kan fastsætte følgende:

[…]

b) for gennemførelsen af artikel 6 (maksimal ugentlig arbejdstid): en referenceperiode på ikke over fire måneder. […]

[…]«

8. Direktivets artikel 17, stk. 2 og 3, fastsætter bl.a. følgende undtagelser:

»2. De undtagelser, der er angivet i stk. 3, 4 og 5, kan fastsættes ved love eller administrative bestemmelser eller ved kollektive overenskomster eller aftaler mellem arbejdsmarkedets parter, forudsat at der ydes de pågældende arbejdstagere tilsvarende kompenserende hvileperioder, eller – i usædvanlige tilfælde, hvor det af objektive grunde ikke er muligt at yde sådanne tilsvarende kompenserende hvileperioder – på betingelse af, at der ydes de pågældende arbejdstagere en passende beskyttelse.

3. I overensstemmelse med stk. 2 i denne artikel kan artikel […] 16 fraviges:

[…]

b) for vagt-, overvågnings- og døgnvagtaktiviteter, der er kendetegnet ved nødvendigheden af at beskytte goder og personer, f.eks. når der er tale om vagter, portnere eller vagtselskaber

c) for aktiviteter, der er kendetegnet ved nødvendigheden af at sikre kontinuerlige ydelser eller vedvarende produktion […]

[…]«

9. Artikel 19 i direktiv 2003/88 med overskriften »Begrænsninger i undtagelser fra referenceperioden« bestemmer følgende:

»Muligheden for at fravige artikel 16, litra b), som fastsat i artikel 17, stk. 3, […] må ikke medføre, at referenceperioden overstiger seks måneder. […]«

B. Fransk ret

10. Hvad angår arbejdstiden inden for den offentlige forvaltning og i retsvæsenet gælder det generelt i fransk ret, at »den faktiske ugentlige arbejdstid inklusive overtid hverken må overstige 48 timer i løbet af den samme uge eller gennemsnitligt 44 timer i en hvilken som helst sammenhængende periode på 12 uger« (artikel 3, I, i dekret nr. 2000-815)[3]. Denne regel kan kun fraviges, når selve genstanden for den pågældende offentlige tjenesteydelse permanent gør det påkrævet, navnlig med henblik på beskyttelse af personer og goder, ved dekret udstedt af Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) vedtaget efter udtalelse fra visse forvaltningsudvalg og det øverste embedsmandsråd (Conseil supérieur de la fonction publique), der fastsætter de modydelser, der skal ydes til de berørte personalegrupper [artikel 3, II, litra a), i dekret nr. 2000-815].

11. De undtagelser fra de garanterede minimumsbestemmelser for arbejdstid og hviletid, der finder anvendelse på ansatte ved det nationale politi, er reguleret ved dekret nr. 2002-1279 af 23. oktober 2002. Dekretets artikel 1 er blevet ændret ved dekret nr. 2017-109 af 30. januar 2017 (herefter »dekret nr. 2017-109«). Denne bestemmelse lyder i den ændrede affattelse således:

»Ved tilrettelæggelsen af arbejdet for tjenestemænd ved det nationale politi afviges der fra de i artikel 3, I, i ovennævnte dekret af 25. august 2000 omhandlede minimumsgarantier, når de opgaver i tilknytning til offentlig sikkerhed og orden, de kriminalpolitiopgaver og de efterretnings- og informationsopgaver, som de udfører, gør det påkrævet.

Denne undtagelse skal dog overholde følgende betingelser:

1) Den ugentlige arbejdstid målt for hver syvdagesperiode inklusive overarbejde må ikke overstige gennemsnitligt 48 timer over en periode på et kalenderhalvår

[…]«

II. Tvisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

12. Ved stævning registreret den 28. marts 2017 indgav SCSI en stævning til Conseil d'Etat (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) med påstand om annullation af artikel 1 i dekret nr. 2017-109. SCSI har bl.a. gjort gældende, at den pågældende bestemmelse tilsidesætter bestemmelserne i direktiv 2003/88, idet der med henblik på beregning af den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid anvendes en fast referenceperiode udtrykt i kalenderhalvår i stedet for en ubegrænset periode på seks måneder fastsat på et løbende grundlag.

13. Den forelæggende ret ønsker oplyst, om bestemmelserne i artikel 6 og 16 i direktiv 2003/88 skal fortolkes således, at der heri kræves en afgrænset referenceperiode på et løbende grundlag, eller således, at de giver medlemsstaterne mulighed for at gøre denne periode løbende eller fast.

3 – Dekret af 25.8.2000 om tilrettelæggelse og nedsættelse af arbejdstiden inden for den offentlige forvaltning og retsvæsenet (herefter »dekret nr. 2000-815«).

14. Den ønsker ligeledes oplyst, om den pågældende periode, såfremt alene en løbende referenceperiode er mulig, skal bevare sin løbende karakter, når den forlænges til seks måneder i henhold til undtagelsesbestemmelsen i artikel 17, stk. 3, litra b), i direktiv 2003/88.

15. Under disse omstændigheder har Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Skal bestemmelserne i artikel 6 og 16 i direktiv 2003/88[…] fortolkes således, at de indfører et krav om en løbende referenceperiode, eller således, at de overlader det til medlemsstaterne at vælge, om denne periode skal være løbende eller fast?

2) Såfremt disse bestemmelser skal fortolkes således, at de indfører et krav om en løbende referenceperiode, berører den mulighed for at fravige artikel 16, litra b), der åbnes med artikel 17, da ikke blot referenceperiodens varighed, men også dens løbende karakter?«

III. Bedømmelse

A. Indledende bemærkninger

16. De præjudicielle spørgsmål, som den forelæggende ret har forelagt i den foreliggende sag, vedrører begrebet »referenceperiode«, som medlemsstaterne kan fastsætte med henblik på anvendelse af bestemmelserne i direktiv 2003/88 om den maksimale ugentlige arbejdstid.

17. Hvad angår den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid skal det indledningsvis bemærkes, at direktiv 2003/88 fastlægger to forskellige ordninger: en almindelig ordning og en undtagelsesordning.

18. Nærmere bestemt er den maksimale ugentlige arbejdstid under den almindelige ordning fastsat i artikel 6, litra b), og i artikel 16, litra b), i direktiv 2003/88. I henhold til førstnævnte bestemmelse må den gennemsnitlige arbejdstid i løbet af en syvdagesperiode således ikke overstige 48 timer, inklusive overarbejde. I henhold til sidstnævnte bestemmelse kan medlemsstaterne ved beregningen af denne maksimale gennemsnitlige varighed fastsætte en referenceperiode på ikke over fire måneder.

19. Direktiv 2003/88 indeholder dog ligeledes bestemmelser, som giver medlemsstaterne mulighed for at fravige den almindelige ordning, der regulerer den maksimale ugentlige arbejdstid. I henhold til artikel 17, stk. 3, litra b) og c), i direktiv 2003/88 har medlemsstaterne således mulighed for at fravige navnlig direktivets artikel 16 »for vagt-, overvågnings- og døgnvagtaktiviteter, der er kendetegnet ved nødvendigheden af at beskytte goder og personer, f.eks. når der er tale om vagter, portnere eller vagtselskaber«, og »for aktiviteter, der er kendetegnet ved nødvendigheden af at sikre kontinuerlige ydelser eller vedvarende produktion«. I henhold til artikel 19, stk. 1, må denne mulighed dog »ikke medføre, at referenceperioden overstiger seks måneder«.

20. Dekret nr. 2017-109, der påstås annulleret i hovedsagen, vedrører imidlertid en undtagelse fra den almindelige ordning vedrørende den maksimale ugentlige arbejdstid for tjenestemænd og nærmere bestemt den undtagelse, der gælder for tjenestemænd inden for det nationale politi. Som det fremgår af de sagsakter, som Domstolen råder over, hvilket blev bekræftet i retsmødet af de forskellige parter, der har indgivet indlæg til Domstolen, har Den Franske Republik med vedtagelsen af dekretet gjort brug af den mulighed for at fravige den almindelige ordning for den maksimale ugentlige arbejdstid, som den har i henhold til artikel 17, stk. 3, i direktiv 2003/88.

21. Følgelig er de bestemmelser i direktiv 2003/88, der er nævnt i punkt 19 ovenfor, og som åbner mulighed for at fravige den almindelige ordning for den maksimale ugentlige arbejdstid, relevante i den foreliggende sag[4].

22. Desuden må det fastslås, at bestemmelserne i direktiv 2003/88 om såvel den almindelige ordning som undtagelsesordningen vedrørende den maksimale ugentlige arbejdstid benytter det samme begreb »referenceperiode« i artikel 16, litra b), og i artikel 19, stk. 1.

23. Under disse omstændigheder må det konstateres, at begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid udgør et *enkelt* begreb i direktiv 2003/88, som i denne forbindelse har samme betydning og skal fortolkes på samme måde.

24. Eftersom de pågældende bestemmelser i direktiv 2003/88 i øvrigt ikke indeholder nogen henvisning til medlemsstaternes nationale ret, bør dette begreb ligeledes forstås som et *selvstændigt* EU-retligt begreb, der skal fortolkes på en ensartet måde på Unionens område, uanset de betegnelser, der anvendes i medlemsstaterne[5].

25. Det skal dog i denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af de to præjudicielle spørgsmål, som Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager) har forelagt, at de forudsætter en mulig differentieret fortolkning af begrebet »referenceperiode«, afhængigt af om det er den almindelige ordning eller undtagelsesordningen, der finder anvendelse på den maksimale ugentlige arbejdstid[6].

26. Eftersom begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid har karakter af et enkelt begreb, må de to spørgsmål imidlertid anses for i realiteten at vedrøre fortolkningen af det samme begreb, og de bør derfor behandles under ét.

27. Under disse omstændigheder må det efter min opfattelse lægges til grund, at den forelæggende ret med sine to præjudicielle spørgsmål nærmere bestemt ønsker oplyst, om de relevante bestemmelser i direktiv 2003/88 – nævnt i punkt 18 og 19 ovenfor – skal fortolkes således, at medlemsstaterne inden for den almindelige ordning eller undtagelsesordningen vedrørende den maksimale ugentlige arbejdstid skal fastsætte den referenceperiode, der skal anvendes til at beregne denne varighed på et »løbende« grundlag, eller om de ligeledes har mulighed for at fastsætte referenceperioden på et »fast« grundlag.

28. I denne henseende gav de parter, der deltog i retsforhandlingerne ved Domstolen, i det væsentlige udtryk for to holdninger.

29. Såvel Europa-Kommissionen som den franske regering på den ene side som SCSI på den anden side er af den opfattelse, at bestemmelserne i direktiv 2003/88 skal fortolkes således, at de giver medlemsstaterne mulighed for at fastsætte den referenceperiode, der anvendes til beregning af varigheden af den ugentlige arbejdstid, på et løbende eller et fast grundlag.

30. Til forskel fra Kommissionen og den franske regering er SCSI dog af den opfattelse, at der kun kan indføres en referenceperiode med en løbende karakter, såfremt medlemsstaten har anvendt muligheden for at fravige den almindelige ordning, hvorved der indføres en referenceperiode på seks måneder i henhold til artikel 19 i direktiv 2003/88.

4 – Jf. i denne henseende dom af 9.11.2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844, præmis 35 og 36).

5 – Jf. dom af 9.11.2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis).

6 – Det andet præjudicielle spørgsmål åbner således mulighed for, at begrebet »referenceperiode«, der anvendes i forbindelse med undtagelsesordningen, kan have karakter af en fast referenceperiode, såfremt den referenceperiode, der anvendes i forbindelse med den særlige ordning, skulle have karakter af en løbende referenceperiode.

31. Med henblik på besvarelsen af de af den forelæggende ret forelagte spørgsmål finder jeg det hensigtsmæssigt først at analysere den ordning i direktiv 2003/88, hvori begrebet »referenceperiode« indgår, i lyset af de principper i retspraksis, som Domstolen har opstillet på området. Dernæst vil det være muligt at fortolke begrebet på grundlag af denne analyse.

B. Direktiv 2003/88 i Domstolens praksis

32. Det følger af fast retspraksis, at direktiv 2003/88 har til formål at fastsætte minimumsforskrifter med henblik på forbedring af arbejdstagernes leve- og arbejdsvilkår ved indbyrdes tilnærmelse af de nationale lovgivninger bl.a. om arbejdstidens længde [7].

33. Denne harmonisering på EU-plan af arbejdstidens tilrettelæggelse har til formål at garantere en bedre beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed ved at sikre dem bl.a. daglige og ugentlige minimumshvileperioder og passende pauser og ved at fastsætte en maksimumsgrænse for den ugentlige arbejdstid [8].

34. De bestemmelser i direktiv 2003/88, der er nævnt ovenfor i punkt 18 og 19, indeholder således regler om den maksimale ugentlige arbejdstid. Retten til et loft over den maksimale arbejdstid er også udtrykkeligt sikret ved artikel 31, stk. 2, i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.

35. Domstolen har i denne forbindelse fastslået, at den gennemsnitlige arbejdstid i løbet af en syvdagesperiode på højst 48 timer, inklusive overarbejde, som medlemsstaterne i henhold til artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88 er forpligtet til at træffe de nødvendige foranstaltninger for at overholde, er baseret på kravene om beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed [9].

36. Den har ligeledes præciseret, at denne maksimumsgrænse er en af forskrifterne i direktiv 2003/88, som udgør en regel af en særlig betydning inden for Unionens sociallovgivning, der gælder som et mindstekrav for enhver arbejdstager af hensyn til beskyttelsen af hans sikkerhed og sundhed [10].

37. Domstolen har i denne forbindelse ligeledes præciseret, at minimumsforskrifterne i direktiv 2003/88, der skal garantere beskyttelsen af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed, pålægger medlemsstaterne klare og præcise *forpligtelser til at nå et resultat* hvad angår opnåelsen af de rettigheder, som de tildeles med direktivet [11]. Dette gælder nærmere bestemt reglen i nævnte direktiv om, at der skal fastsættes en grænse på 48 timer, inklusive overarbejde, for den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid [12].

7 – Jf. bl.a. dom af 14.10.2010, Fuß (C-243/09, EU:C:2010:609, præmis 32 og den deri nævnte retspraksis), og af 10.9.2015, Federación de Servicios Privados del sindicato Comisiones obreras (C-266/14, EU:C:2015:578, præmis 23 og den deri nævnte retspraksis).

8 – Ibidem.

9 – Jf. i denne retning dom af 14.10.2010, Fuß (C-243/09, EU:C:2010:609, præmis 33).

10 – Jf. navnlig dom af 14.10.2010, Fuß (C-243/09, EU:C:2010:609, præmis 33 og den deri nævnte retspraksis), og af 23.12.2015, Kommissionen mod Grækenland (C-180/14, ikke trykt i Sml., EU:C:2015:840, præmis 34). Med hensyn til medlemsstaternes forpligtelse til at sikre den effektive virkning af direktiv 2003/88; jf. betragtningerne i punkt 45-54 i mit forslag til afgørelse af 31.1.2019 CCOO (C-55/18, ECLI:EU:C:2019:87 og den deri nævnte retspraksis).

11 – Jf. i denne retning dom af 7.9.2006, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige (C-484/04, EU:C:2006:526, præmis 37), vedrørende Rådets direktiv 93/104/EF af 23. november 1993 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden (EFT 1993, L 307, s. 18), således som ændret ved Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2000/34/EF af 22.6.2000 (EFT 2000, L 195, s. 41) (herefter »direktiv 93/104«), hvis relevante bestemmelser var affattet på en måde, der i det væsentlige svarede til affattelsen af direktiv 2003/88. Min fremhævelse.

12 – Jf. i denne retning, vedrørende direktiv 93/104, dom af 5.10.2004, Pfeiffer m.fl. (C-397/01 – C-403/01, EU:C:2004:584, præmis 104).

38. I samme retning har Domstolen også fremhævet, at det fremgår af affattelsen af artiklerne om de nævnte minimumsforskrifter, af de formål, der forfølges med direktiv 2003/88, og af den ved direktivet indførte ordning, at det skal sikres, at arbejdstagerne *faktisk* indrømmes de rettigheder, som de har i henhold til direktivet [13].

39. Domstolen har således præciseret, at den effektive virkning af arbejdstageres rettigheder i henhold til direktiv 2003/88 skal sikres i deres helhed, hvilket nødvendigvis indebærer medlemsstaternes forpligtelse til at garantere overholdelsen af hver enkelt minimumsforskrift i direktivet. Denne fortolkning er nemlig den eneste, der er i overensstemmelse med formålet med direktiv 2003/88, som er at garantere en effektiv beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed, idet arbejdstagerne faktisk nyder godt af de rettigheder, som de indrømmes med direktivet [14].

40. Når det er sagt, skal det anføres, at det, selv om minimumsforskrifterne i direktiv 2003/88 pålægger medlemsstaterne forpligtelser til at nå et resultat med henblik på at sikre den effektive virkning af de rettigheder, som arbejdstagerne sikres ved direktivet, imidlertid fremgår af selve direktivet, navnlig 15. betragtning hertil, at medlemsstaterne samtidig overlades en vis smidighed ved anvendelsen af de i direktivet fastsatte bestemmelser [15].

41. Det følger således heraf, at medlemsstaterne har et vist skøn med hensyn til retningslinjerne for gennemførelse af nævnte minimumsforskrifter, idet de imidlertid fortsat, som det udtrykkeligt fremgår af samme betragtning til direktiv 2003/88, er forpligtet til at sikre, at principperne om beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed følges [16].

C. Fortolkningen af begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid

42. Det er inden for de rammer, der er beskrevet i de foregående punkter, at begrebet »referenceperiode«, således som det anvendes i direktiv 2003/88 med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, skal defineres, og at det nærmere bestemt skal afgøres, om medlemsstaterne i henhold til dette direktiv skal fastsætte denne periode på et »løbende« grundlag, eller om de også kan fastsætte den på et »fast« grundlag.

43. Det fremgår af retspraksis, at et selvstændigt EU-retligt begreb som »referenceperiode« skal fortolkes ensartet i hele Unionen, uanset de kvalifikationer, der anvendes i medlemsstaterne, i henhold til objektive kriterier, idet der skal tages hensyn til den pågældende bestemmelses ordlyd, til den sammenhæng, hvori den indgår, og til de mål, der forfølges med den ordning, som den udgør en del af [17]. Kun en sådan selvstændig fortolkning kan sikre direktiv 2003/88 dets fulde virkning samt en ensartet anvendelse af disse begreber i samtlige medlemsstater [18].

44. Hvad for det første angår begrebet »referenceperiode« samt ordlyden af bestemmelserne i direktiv 2003/88, der anvender dette begreb med henblik på beregningen af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, må det i denne forbindelse fastslås, at det ikke på denne baggrund er muligt at afgøre, om denne periode skal være »løbende« eller »fast«.

13 – Jf. i denne retning dom af 7.9.2006, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige (C-484/04, EU:C:2006:526, præmis 39), min fremhævelse.

14 – Jf. i denne retning dom af 7.9.2006, Kommissionen mod Det Forenede Kongerige (C-484/04, EU:C:2006:526, præmis 40 og den deri nævnte retspraksis).

15 – Jf. dom af 9.11.2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844, præmis 46).

16 – For så vidt angår det skøn, som medlemsstaterne indrømmes med direktiv 2003/88; jf. ligeledes punkt 86 ff. i mit forslag til afgørelse i CCOO-sagen nævnt i fodnote 10.

17 – Jf. i denne retning dom af 9.11.2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844, præmis 38 og den deri nævnte retspraksis).

18 – Jf. i denne retning kendelse af 4.3.2011, Grigore (C-258/10, ikke trykt i Sml., EU:C:2011:122, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis), samt, for så vidt angår direktiv 93/104, dom af 1.12.2005, Dellas m.fl. (C-14/04, EU:C:2005:728, præmis 44 og den deri nævnte retspraksis).

45. Hverken ordet »referenceperiode« som sådan eller teksten, navnlig i artikel 16, litra b), og artikel 19, stk. 1, i direktiv 2003/88, indeholder nemlig nogen elementer, der gør det muligt at fastslå, om starten af denne periode skal være fast eller skal være løbende over tid. Det præciseres således ikke i direktivet, hvordan der skal tages hensyn til denne periode ved beregningen af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid. En analyse af de forskellige sprogversioner af dette ord og disse bestemmelser ændrer ikke ved denne konklusion.

46. Selv om den manglende stillingtagen til dette punkt i nævnte direktiv ikke gør det muligt at drage endelige konklusioner, taler dette dog efter min opfattelse snarere til fordel for en fortolkning, der giver medlemsstaterne et vist råderum, idet de gives mulighed for at vælge at fastsætte en referenceperiode med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid på et »fast« eller et »løbende« grundlag.

47. Hvad for det andet angår den sammenhæng, i hvilken begrebet »referenceperiode« indgår, skal det først bemærkes, at EU-lovgiver i flere bestemmelser i direktiv 2003/88 har anvendt dette begreb til at fastlægge den periode, inden for hvilken den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid skal beregnes.

48. Dette gælder f.eks. artikel 16, litra b), i direktiv 2003/88, der bestemmer, at medlemsstaterne kan fastsætte en referenceperiode på ikke over fire måneder for gennemførelsen af den maksimale ugentlige arbejdstid i henhold til direktivets artikel 6, samt direktivets artikel 19, stk. 1, der bestemmer, at muligheden for at fravige artikel 16, litra b), som fastsat i artikel 17, stk. 3, ikke må medføre, at referenceperioden overstiger seks måneder.

49. I direktiv 2003/88 anvendes begrebet »referenceperiode« udtrykkeligt med henblik på beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, navnlig i artikel 17, stk. 5, vedrørende læger under uddannelse, i artikel 20, stk. 2, vedrørende arbejdstagere, der primært udfører *offshore-arbejde*, i artikel 21, stk. 1, andet afsnit, vedrørende arbejdstagere, der arbejder om bord på havgående fiskerfartøjer, som sejler under en medlemsstats flag, og i artikel 22, stk. 1, litra a) og e), vedrørende den mulighed for ikke at anvende artikel 6 i direktiv 2003/88, som på strenge betingelser indrømmes medlemsstaterne. Disse bestemmelser giver imidlertid ikke nogen præcis indikation med hensyn til den »løbende« eller »faste« karakter af begrebet »referenceperiode«.

50. Med hensyn til sammenhængen skal det ligeledes bemærkes, at direktiv 2003/88 også anvender begrebet »referenceperiode« til andre formål end beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid. Dels fastsættes i direktivets artikel 16, litra a), den referenceperiode, som medlemsstaterne kan fastsætte med henblik på anvendelsen af direktivets artikel 5 om den ugentlige hviletid, dels anvendes i direktivets artikel 16, litra c), det samme begreb i tilknytning til anvendelse af direktivets artikel 8 om natarbejdets varighed.

51. Hvad nærmere bestemt angår begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den ugentlige minimumshvileperiode i henhold til artikel 5 og artikel 16, litra a), i direktiv 2003/88, skal det anføres, at Domstolen navnlig i præmis 43 i dom af 9. november 2017, Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844), fastslog, at »[e]n referenceperiode kan […] i denne sammenhæng defineres som en *fast* periode, inden for hvilken der skal tildeles et vist antal på hinanden følgende hviletimer, uafhængigt af det tidspunkt, hvor disse hviletimer tildeles« [19].

19 – Min fremhævelse.

52. På grundlag af Domstolens definition, som imidlertid vedrørte den ugentlige minimumshvileperiode i henhold til artikel 5 i direktiv 2003/88, har Den Franske Republik gjort gældende, at den i direktivets artikel 16, litra b), omhandlede referenceperiode med henblik på beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid skal defineres analogt som en fast periode.

53. Det skal dog i denne forbindelse bemærkes, at det spørgsmål, som Domstolen prøvede i sagen Maio Marques da Rosa, var forskelligt fra det spørgsmål, der prøves i den foreliggende sag. I nævnte sag blev Domstolen således anmodet om at afgøre, om en sammenhængende minimumshvileperiode på 24 timer, som en arbejdstager har ret til i henhold til artikel 5, stk. 1, i direktiv 2003/88, skulle tildeles senest efter seks på hinanden følgende arbejdsdage.

54. Domstolen fastslog i denne forbindelse, at den i artikel 5 omhandlede periode på syv dage kunne betragtes som en »referenceperiode«, og definerede i denne henseende, som det fremgår af punkt 51 i dette forslag til afgørelse, begrebet »referenceperiode« som en »fast periode«.

55. Jeg er dog af den opfattelse, at Domstolen med udtrykket »fast« i denne definition ikke har ønsket at fastslå, at begrebet »referenceperiode« skal fortolkes således, at starten på denne periode nødvendigvis skal være fast, dvs. at den skal svare til en bestemt dato. Dette spørgsmål var i øvrigt ikke genstand for den sag, der verserende for den. Med brugen af udtrykket »fast« har Domstolen derimod efter min opfattelse ønsket at fastslå, at referenceperioden er en fast periode, således at forstå, at den har en bestemt varighed, det vil i henhold til artikel 5 i direktiv 2003/88 sige en varighed på syv dage. Det kan desuden tilføjes, at Domstolen i præmis 43 i dommen i sagen Maio Marques da Rosa udtrykkeligt har begrænset rækkevidden af definitionen til »den sammenhæng, hvori det pågældende udtryk indgår«, dvs. i forbindelse med bestemmelsen om den ugentlige hviletid.

56. Under disse omstændigheder er det i modsætning til, hvad Den Franske Republik har anført, ikke efter min opfattelse muligt at drage nogen endelige konklusioner på grundlag af begrebet »referenceperiode«, som Domstolen har anvendt i præmis 43 i dommen i sagen Maio Marques da Rosa (C-306/16, EU:C:2017:844) i forbindelse med den ugentlige minimumshvileperiode, når det spørgsmål, der skal afgøres, er, om den referenceperiode, som medlemsstaterne i henhold til direktiv 2003/88 kan anvende med henblik på beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, skal være »fast« eller »løbende«.

57. Det er derimod muligt at hente inspiration i den definition, som Domstolen anvendte i dommen i sagen Maio Marques da Rosa, til at definere referenceperioden i forbindelse med den maksimale ugentlige arbejdstid som en bestemt periode, inden for hvilken den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid ikke kan overstige et vist antal timer.

58. Det følger af det ovenstående, at den kontekstbestemte analyse heller ikke gør det muligt endeligt at fastslå, om begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid skal forstås således, at det pålægger medlemsstaterne at fastsætte begrebet på et »løbende« grundlag, eller om medlemsstaterne tværtimod også har mulighed for at fastsætte det på et »fast« grundlag.

59. Hvad for det tredje angår formålet med direktiv 2003/88, således som jeg har fremhævet det i punkt 32 og 33 ovenfor, bemærkes, at direktivet har til formål effektivt at beskytte arbejdstagernes sikkerhed og sundhed.

60. Den centrale rolle, som dette væsentlige mål med direktiv 2003/88 spiller i forbindelse med lovgivningen om den maksimale ugentlige arbejdstid, bekræftes af såvel den udtrykkelige bestemmelse i artikel 6 i direktiv 2003/88 om, at medlemsstaterne træffer de nødvendige foranstaltninger med hensyn til den maksimale ugentlige arbejdstid, »henset til kravene om at beskytte arbejdstagernes sikkerhed og

sundhed« [20], og af Domstolens gentagne karakterisering af artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88 som en bestemmelse, hvis fulde virkning skal respekteres af medlemsstaterne, som er forpligtet til at forhindre enhver overskridelse af den maksimale ugentlige arbejdstid, således som den er fastsat ved artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88 [21].

61. Begrebet »referenceperiode« skal således fortolkes i lyset af dette væsentlige formål med direktiv 2003/88 og i lyset af den forpligtelse, der påhviler medlemsstaterne til med henblik på opfyldelsen af dette mål at sikre den fulde virkning af bestemmelserne i direktiv 2003/88 vedrørende den maksimale ugentlige arbejdstid.

62. I denne henseende skal det bemærkes, at en metode til beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, der anvender en referenceperiode på et løbende grundlag, på en optimal måde opfylder det væsentlige formål med direktiv 2003/88 om beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed, således som Kommissionen med rette har anført.

63. For det første ligger starten på referenceperioden således ikke fast, når en sådan beregningsmetode anvendes, men er derimod løbende over tid, således at overholdelsen af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid er garanteret, uanset hvornår perioden starter. Med andre ord garanterer en sådan metode, at den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid sikres til enhver tid.

64. For det andet gør valget af en sådan metode det muligt at undgå, at intense arbejdsperioder udføres af en arbejdstager i to på hinanden følgende referenceperioder, hvorved risikoen for, at arbejdstageren i gennemsnit overskrider den ugentlige arbejdstid på 48 timer i lange perioder, samt risikoen for, at der opstår situationer, hvor arbejdstagerens sikkerhed og sundhed trues, selv om den maksimale arbejdstid formelt overholdes, [22] undgås.

65. Spørgsmålet er imidlertid mindre klart, når det gælder anvendelsen af en metode til beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, der anvender en »fast« referenceperiode, hvis start således svarer til en fast dato. Med henblik på en vurdering af, om en sådan metode er forenelig med direktiv 2003/88, skal der efter min opfattelse tages udgangspunkt i to betragtninger.

66. For det første og som allerede anført ovenfor i punkt 40 og 41 indrømmer direktiv 2003/88 medlemsstaterne en vis smidighed ved gennemførelsen af direktivets bestemmelser, således at de har et vist skøn med hensyn til de nærmere regler for gennemførelsen af direktivet. Denne smidighed gør det muligt for medlemsstaterne i de nationale bestemmelser til gennemførelse af direktivet at tage hensyn til kravene om navnlig beskyttelse af almene interesser, såsom beskyttelsen af den offentlige orden eller af bestemte aktiviteters særlige karakteristika, som kræver en vis grad af fleksibilitet i tilrettelæggelsen af arbejdstiden. Det er i øvrigt med dette mål for øje, at kapitel 5 i direktiv 2003/88 fastsætter muligheder for undtagelser og fravigelser fra visse af direktivets bestemmelser.

67. Det fremgår ganske vist udtrykkeligt af 15. betragtning til direktiv 2003/88, at denne smidighed begrænses definitivt af kravet om, at det primære formål med direktiv 2003/88 skal overholdes, og derfor ikke kan føre til situationer, hvor kravene om beskyttelse af arbejdstageres sikkerhed og sundhed, der sikres ved nævnte direktiv, tilsidesættes.

20 – Det skal i denne henseende bemærkes, at selv om direktiv 2003/88 i artikel 22, stk. 1, indrømmer en medlemsstat mulighed for ikke at anvende direktivets artikel 6, er medlemsstaten dog udtrykkeligt forpligtet til at overholde »de almindelige principper for beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed«. Jf. ligeledes dom af 14.10.2010, Fuß (C-243/09, EU:C:2010:609, præmis 34 in fine).

21 – Jf. dom af 5.10.2004, Pfeiffer m.fl. (C-397/01 – C-403/01, EU:C:2004:584, præmis 118), og af 14.10.2010, Fuß (C-243/09, EU:C:2010:609, præmis 51). Domstolen har således under hensyntagen til opfyldelsen af dette grundlæggende mål fastslået, at medlemsstaterne ikke ensidigt kan fastsætte rækkevidden af denne bestemmelse ved at underlægge arbejdstagernes ret til en gennemsnitlig ugentlig arbejdstid, der ikke overstiger 48 timer, betingelser eller begrænsninger (ibidem henholdsvis præmis 99 og præmis 52), og at den har erkendt, at artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88 direkte medfører rettigheder, hvis effektive virkning skal sikres i intern retsorden (dom af 14.10.2010, Fuß, C-243/09, EU:C:2010:609, præmis 64 og den deri nævnte retspraksis). Jf. ligeledes punkt 35-39 i dette forslag til afgørelse og den deri nævnte retspraksis.

22 – Jf. eksemplet i fodnote 24 nedenfor.

68. For det andet er valget af en metode til beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, der anvender en »fast« referenceperiode, ikke automatisk i strid med disse krav. Valget af en »fast« eller en »løbende« referenceperiode, som skal anvendes ved beregningen af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, er blot et blandt flere andre elementer – såsom det maksimale antal ugentlige arbejdstimer eller referenceperiodens længde – der tages i betragtning i de nationale regler om tilrettelæggelse af arbejdstiden. Et system til tilrettelæggelse af arbejdstiden, der anvender en referenceperiode beregnet på et løbende grundlag, er således ikke altid nødvendigvis mere beskyttende for arbejdstagerne end et system, der anvender en referenceperiode beregnet på et fast grundlag, således som det fremgår af nogle af de eksempler, der blev fremført under retsforhandlingerne for Domstolen [23].

69. Såfremt medlemsstaten vælger et system til tilrettelæggelse af arbejdstiden, der anvender en »fast« referenceperiode, navnlig af længere varighed og inden for rammerne af en undtagelsesordning, er der ganske vist risiko for, at der opstår situationer, som den hypotetiske situation, der er blevet fremlagt i retsmødet [24], hvor overholdelse af kravene til beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed ikke er garanteret. Som det fremgår af punkt 35-39 og 60 i dette forslag til afgørelse, er medlemsstaten imidlertid forpligtet til at sikre, at en situation af denne art ikke opstår. Medlemsstaten er således underlagt en forpligtelse til at sikre den fulde effektivitet af reglen i direktiv 2003/88 om et loft for den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid på 48 timer og til at sikre de rettigheder, som denne regel medfører for arbejdstagerne.

70. Det følger efter min opfattelse af ovenstående betragtninger, at selv om en metode til beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, der anvender en referenceperiode på et løbende grundlag, sikrer en optimal overholdelse af kravene om beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed og således udgør det første valg ved gennemførelsen af de relevante bestemmelser i direktiv 2003/88 i national ret, navnlig når der er tale om en undtagelsesordning fra anvendelsen af dette direktivs artikel 17, så betyder dette dog ikke, at medlemsstaterne ikke inden for rammerne af det skøn, de har, kan bestemme, at der skal anvendes en fast referenceperiode, forudsat at kravene til beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed overholdes.

71. I en sådan situation indebærer overholdelsen af disse krav efter min opfattelse et dobbelt krav.

72. For det første er det navnlig vigtigt, at medlemsstaten, når den vælger at fastsætte en metode til beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, der anvender en referenceperiode på et fast grundlag, sikrer, at der findes og indføres *effektive* og *forebyggende* instrumenter til tilrettelæggelse af arbejdstiden, kontrol og garanti, som gør det muligt at forhindre, at der opstår situationer, hvor kravene til beskyttelse af arbejdstageres sikkerhed og sundhed tilsidesættes på grund af tilrettelæggelsen af arbejdstiden. Det er op til medlemsstaten at vælge de forebyggende foranstaltninger, som den finder er egnede til at nå dette mål. Disse instrumenter skal dog sikre en effektiv virkning af den ret til en maksimal gennemsnitlig ugentlig arbejdstid, som arbejdstagerne har i henhold til direktiv 2003/88 og artikel 31, stk. 2, i chartret om grundlæggende rettigheder.

23 – Kommissionen har i denne henseende i sine indlæg med rette påpeget, at en arbejdstager, der er underlagt en regel i national ret, der fastsætter en maksimal ugentlig arbejdstid langt under loftet på 48 timer, der er fastsat i artikel 6, litra b), i direktiv 2003/88, og som skal beregnes over en fast referenceperiode på tre uger, vil være bedre beskyttet end en arbejdstager, der er omfattet af loftet på 48 timer om ugen beregnet på grundlag af en løbende referenceperiode på seks måneder.

24 – I retsmødet drøftede de parter, der deltog i de mundtlige forhandlinger ved Domstolen, et eksempel på en hypotetisk situation, hvor en arbejdstager i en fast periode på seks kalendermåneder (1.1.-30.6.) arbejder 36 timer om ugen i de første tre måneder og 60 timer om ugen i de sidste tre måneder, hvilket giver et gennemsnit på 48 timer om ugen i perioden på seks måneder, og hvor arbejdstageren i den efterfølgende faste kalenderperiode (1.7.-31.12.) arbejder 60 timer om ugen i løbet af de tre første måneder og 36 timer om ugen i de sidste tre måneder (igen gennemsnitligt 48 timer om ugen over en periode på seks måneder). I dette tilfælde er den gennemsnitlige ugentlige arbejdstid på 48 timer i hver af disse to faste på hinanden følgende kalenderperioder. Hvis man imidlertid ser på det antal timer, som arbejdstageren præsterer mellem den 1.4. og den 30.9., fremgår det, at arbejdstageren vil have arbejdet 60 timer om ugen i en periode på seks måneder. Parterne var alle enige om, at en sådan situation ville medføre en tilsidesættelse af kravene til beskyttelse af de hypotetiske arbejdstageres sikkerhed og sundhed.

73. For det andet skal medlemsstaten ligeledes sikre, at arbejdstageren, såfremt disse forebyggende foranstaltninger viser sig at være ineffektive, og der til trods for, at de findes, opstår en situation, hvor kravene til beskyttelsen af arbejdstagerens sikkerhed og sundhed alligevel tilsidesættes, efterfølgende råder over effektive klagemuligheder, såvel interne eller administrative som retlige, ved hjælp af hvilke denne straks kan bringe en eventuel situation, hvor disse krav tilsidesættes, til ophør.

74. Kort sagt skal medlemsstaten, hvis den vælger at fastsætte en metode til beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid i sin nationale lovgivning, som anvender en referenceperiode på et fast grundlag, navnlig i situationer, hvor denne periode er lang og vedrører en undtagelsesordning, sikre, at der findes *organisatoriske*, *proceduremæssige* og *retlige* mekanismer, som, in concreto, kan sikre, at kravene til beskyttelse af arbejdstagerens sikkerhed og sundhed *rent faktisk* overholdes ved tilrettelæggelsen af arbejdstiden, og at der ikke opstår situationer, hvor disse krav tilsidesættes i forbindelse med tilrettelæggelsen af arbejdstiden, eller at sådanne situationer straks bringes til ophør, såfremt de måtte opstå.

75. Det tilkommer i sidste ende den nationale ret, for hvilken tvisten verserer, at vurdere, om der, såfremt medlemsstaten har valgt at anvende en bestemt referenceperiode på et »fast« grundlag, findes sådanne effektive mekanismer eller ej, og om ovennævnte dobbelte krav er overholdt eller ej, således at den nationale lovgivning, der er indbragt for den, kan anses for at være forenelig med EU-retten og nærmere bestemt med direktiv 2003/88.

D. De præjudicielle spørgsmål

76. Henset til det ovenstående og den fortolkning, som jeg har foreslået af begrebet »referenceperiode« med henblik på beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, således som den anvendes i direktiv 2003/88, skal de af den forelæggende ret forelagte præjudicielle spørgsmål efter min opfattelse besvares således, at medlemsstaterne inden for rammerne af den smidighed, som de indrømmes med direktivet, frit kan vælge en metode til beregning af den maksimale ugentlige arbejdstid, som anvender en referenceperiode, der er fastsat på et »løbende« grundlag eller et »fast« grundlag.

77. Hvis medlemsstaten skulle vælge at anvende en referenceperiode fastsat på et »fast« grundlag, påhviler det den imidlertid at sikre, at de organisatoriske, proceduremæssige og retlige mekanismer, der indføres, er egnede til at sikre, in concreto, at kravene til beskyttelse af arbejdstagerens sikkerhed og sundhed *rent faktisk* overholdes ved tilrettelæggelsen af arbejdstiden, og at der ikke opstår situationer, hvor disse krav tilsidesættes, eller at de straks effektivt kan bringes til ophør, såfremt de måtte opstå.

78. Det tilkommer den forelæggende ret, som alene har kompetence til at fortolke national ret, at afgøre, om den nationale lovgivning lever op til disse krav.

79. I forbindelse med den bedømmelse, som den forelæggende ret skal foretage, kan den dog tage hensyn til de fortolkningselementer, som Domstolen forsyner den med. Set i dette lys kan nedenstående betragtninger være relevante med henblik på at give den forelæggende ret et så nyttigt svar som muligt for at sætte den i stand til at træffe afgørelse i den sag, der verserer for den.

80. På grundlag af de oplysninger, der er blevet fremlagt under den skriftlige og den mundtlige forhandling for Domstolen, er det nemlig tvivlsomt, om det dobbelte krav om overholdelse af kravene til beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed er opfyldt i den foreliggende sag. For det første ser det ikke ud til, at der findes et effektivt forebyggende kontrolsystem, som kan sikre, at der i forbindelse med en undtagelsesordning som den lovgivning, der er indbragt for den forelæggende ret, ikke opstår situationer, hvor kravene til beskyttelse af arbejdstageres sikkerhed og sundhed ikke

overholdes. Det er således blevet fremført, at der i modsætning til, hvad der er tilfældet i den private sektor, ikke findes nogen uafhængig instans, som kan gribe direkte ind og pålægge arbejdsgiveren at bringe tilsidesættelsen af disse krav til ophør, og at det i det væsentlige ikke er muligt at bringe sådanne situationer til ophør.

81. For det andet er det blevet fremført, at de efterfølgende administrative og retlige klageordninger, hvormed situationer, der indebærer overtrædelse af de nævnte krav, kan bringes til ophør, heller ikke er effektive. Det ser således ud til, at rekurserne generelt forbliver ubesvarede, at hastesager er underlagt meget strenge betingelser og sjældent accepteres, og at klager, der indgives til de administrative domstole behandles inden for perioder på mellem et og fire år, således at den eneste form for beskyttelse, som arbejdstagerne i realiteten har, i det væsentlige er en eventuel efterfølgende kompensation.

82. Det tilkommer naturligvis den forelæggende ret at vurdere, om der er indført organisatoriske, proceduremæssige og retslige mekanismer, som er egnede til, in concreto, at sikre, at kravene til beskyttelse af arbejdstagernes sikkerhed og sundhed rent faktisk overholdes. Hvis der ikke forefindes sådanne garantier synes fastsættelse af en referenceperiode på et »fast« grundlag, sådan som det er tilfældet i den gældende nationale lovgivning, imidlertid uforenelig med EU-retten.

IV. Forslag til afgørelse

83. Henset til det ovenfor anførte foreslår jeg Domstolen at besvare de præjudicielle spørgsmål, der er forelagt af Conseil d'État (øverste domstol i forvaltningsretlige sager, Frankrig), således:

»Artikel 6, litra b), artikel 16, litra b), artikel 17, stk. 3, og artikel 19, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2003/88/EF af 4. november 2003 om visse aspekter i forbindelse med tilrettelæggelse af arbejdstiden skal fortolkes således, at medlemsstaterne frit kan vælge en metode til beregning af den maksimale gennemsnitlige ugentlige arbejdstid, der anvender en referenceperiode fastsat på et »løbende« grundlag eller et »fast« grundlag. Hvis medlemsstaten vælger at anvende en referenceperiode fastsat på et »fast« grundlag, påhviler det den imidlertid at sikre, at der indføres organisatoriske, proceduremæssige og retlige mekanismer, som er egnede til at sikre, in concreto, at kravene til beskyttelse af arbejdstagerens sikkerhed og sundhed rent faktisk overholdes ved tilrettelæggelsen af arbejdstiden, og at der ikke opstår situationer, hvor disse krav tilsidesættes, eller at de straks effektivt kan bringes til ophør, såfremt de måtte opstå. Det tilkommer den forelæggende ret, som alene har kompetence til at fortolke national ret, at afgøre, om den nationale lovgivning lever op til disse krav.«